

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра фінансів _____

Допущено до захисту
Завідувач кафедри

(підпис)

“ ” травня 2023 р.

РЕФЕРАТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ
на здобуття освітнього ступеня бакалавр
зі спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та страхування
за бакалаврською програмою професійного спрямування
Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування
на тему: «Боргова безпека України»

Виконавець:

Студентка ФФБС

Бабаєва Юлія Наміківна

/підпис/

Науковий керівник:

к.е.н., доцент

Курганська Е.І.

/підпис/

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Протягом останніх років світова фінансова система претерпіла значні зміни. На сьогоднішній день майже неможливо знайти державу, яка б не залучала позикові кошти. Держави вимушені залучати боргові ресурси через нестачу власних фінансових ресурсів, необхідних для покриття дефіциту державного бюджету, реалізації проектів, підтримки національної валюти та інших потреб. Якщо позикові ресурси використовуються результативно, вони можуть стати ефективним фактором економічного зростання. Однак, надмірне та неконтрольоване збільшення боргових зобов'язань може негативно вплинути на економічну незалежність держави та стати важкою ношею для національної економіки. Боргова безпека держави є надзвичайно актуальною темою у сучасному світі з кількох причин: зростаючий державний борг, геополітичні ризики, фінансова нестабільність, витрати на обслуговування боргів, міжнародна конкуренція тощо. Багато країн стикаються зі значним зростанням державного боргу, що ставлять під загрозу їх фінансову стійкість та економічний розвиток. Це стає проблемою, особливо в контексті збільшення витрат на соціальні програми, пенсії, охорону здоров'я та інфраструктуру.

Боргова залежність від іноземних кредиторів може створювати геополітичні ризики, особливо у випадку, якщо країна стає залежною від неприхильних або непередбачуваних зовнішніх сил. Це може обмежувати суверенітет та рішення держави щодо своєї економіки та політики.

Високий рівень державного боргу може загрожувати фінансовій стабільності країни, оскільки збільшує ризик неплатоспроможності та втрати довіри фінансових ринків. Це може призвести до зростання процентних ставок, скорочення доступу до кредитів та негативного впливу на економічний зріст.

Значна частина бюджетних коштів може витратитись на обслуговування державного боргу, що обмежує можливості для інвестицій у

розвиток і соціальні програми. Це може призвести до зростання дисбалансу в бюджеті та соціального невдоволення серед населення.

Щороку державний бюджет мусить виділяти значні суми грошей на обслуговування кредитів і їх погашення. У цьому році ця сума становить 31% від загальних витратного бюджету. Великий обсяг державного боргу, залучення кредитних коштів на не вигідних умовах, неефективне їх використання, неоптимальна валютна структура державного і гарантованого державою боргу, а також незадовільні показники боргової безпеки свідчать про нестабільну боргову ситуацію в Україні. Боргова безпека є невід'ємною умовою збереження суверенітету, забезпечення нормального функціонування країни та її поступового соціально-економічного розвитку. Усе вищезазначене вимагає детального дослідження з цієї проблематики.

Теоретичні засади та практичні розробки в цій сфері здійснювали низка науковців, серед яких: О. Барановський, А. Бойко, О. Власюк, С. Дідур, Ф. Журавки, Н. Кравчук, І. Лютий, М. Слатвінська, І. Школьник та інші.

Незважаючи на значний прогрес у наукових досягненнях, теоретичні та прикладні питання, пов'язані з побудовою ефективної системи оцінювання державного боргу та боргової безпеки, а також перетворення державних запозичень на інструмент економічного зростання, з урахуванням викликів сьогодення залишаються нерозв'язаними низка аспектів. Це обґрунтовує актуальність проведення досліджень, визначає їх мету, завдання та зміст.

Метою роботи є дослідження теоретико-методичних основ боргової безпеки держави, моніторинг зовнішнього та внутрішнього боргу, оцінка його впливу на боргову стійкість держави, а також розробка основних заходів, спрямованих на покращення управління державним боргом України.

Для досягнення визначеної мети, в роботі поставлені та вирішені такі **завдання:**

- досліджено фінансово-економічну сутність боргової безпеки держави;
- з'ясовано роль боргової безпеки в системі фінансово-економічної безпеки держави;

- розкрито науково-методичні підходи щодо оцінювання рівня боргової безпеки держави;
- проаналізовано стан та структуру державного боргу України;
- проведено оцінку боргової безпеки України;
- досліджено світовий досвід забезпечення боргової безпеки та його імплементація до українських реалій;
- запропоновано напрями вдосконалення системи управління борговою безпекою України.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення боргової безпеки держави, її місце і роль в економічному розвитку України.

Предметом дослідження є фінансові відносини, що виникають між державою та її кредиторами, в результаті яких забезпечується боргова безпека держави.

В процесі дослідження були використані наступні **методи**: аналіз при дослідженні показників стану державного боргу, його динаміки та структури; синтез при поєднанні усіх теоретичних аспектів поняття державного боргу та формування загального уявлення про нього на сучасному етапі; узагальнення при обґрунтуванні результатів дослідження та висновків; систематизація при створенні узагальнюючих схем, графіків та таблиць.

Інформаційну базу дослідження склали статистичні дані Державної служби статистики України, звітні дані та інформація Міністерства фінансів України, наукові статті, монографії, підручники з фінансів, нормативно-правові акти, які регламентують сферу управління державним боргом та забезпечення боргової безпеки.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У структуру першого розділу увійшли: дослідження фінансово-економічної сутності боргової безпеки держави та з'ясування ролі боргової безпеки в системі фінансово-економічної безпеки держави. У структуру другого розділу увійшли: розкриття науково-методичних підходів щодо оцінювання

рівня боргової безпеки держави, аналіз стану та структури державного боргу України та проведення оцінки боргової безпеки України. У структуру третього розділу увійшли: дослідження світового досвіду забезпечення боргової безпеки та його імплементація до українських реалій, а також розробка пропозицій щодо напрямів вдосконалення системи управління борговою безпекою України.

ВИСНОВКИ

В процесі проведеного дослідження отримані наступні висновки:

1. Критичний аналіз розуміння сутності боргової безпеки надав можливість сформулювати наступне його трактування - складова частина (підсистема) фінансово-економічної безпеки країни, що визначає оптимальний рівень державного боргу (та його складових), при якому держава має здатність забезпечити стійке функціонування фінансово-економічної системи, уникнути критичного "боргового тягара" та зберегти фінансовий суверенітет й економіко-політичну незалежність. Боргова безпека забезпечує ефективне використання позичок в інтересах держави, своєчасну сплату боргів (як основної суми, так і відсотків).

2. Боргова безпека відіграє важливу роль у забезпеченні економічного суверенітету держави, стабільності її фінансово-економічної системи перед внутрішніми та зовнішніми загрозами, а також реалізації соціально-економічної стратегії сталого розвитку. Державні позики можуть сприяти прискоренню темпів економічного зростання шляхом фінансування продуктивних інвестицій та зменшення негативного впливу зовнішніх факторів на економіку. Однак, якщо уряди накопичують боргові зобов'язання понад той рівень, який вони здатні обслуговувати, існує висока ймовірність виникнення боргової кризи, що може викликати серйозні проблеми фінансової стійкості та стати перешкодою для економічного розвитку.

3. Існує кілька моделей оцінювання боргової безпеки, включаючи: Оптимізаційні моделі, які базуються на порівнянні між граничними витратами зростання боргу та граничною корисністю від запозичень, що призводять до такого зростання боргу. Моделі фіскального простору, які вважають, що потреба в обслуговуванні боргу призводить до скорочення фінансування інших видатків держави, що в свою чергу призводить до зменшення інвестицій і попиту, що тормозить економічне зростання. Моделі дестимулюючих ефектів, за якими збільшення боргу призводить до підвищення податків, що пригнічує економічну активність.

4. Якщо розглядати структуру державного боргу України, можна відзначити постійне переважання зовнішньої заборгованості. Частка зовнішнього боргу коливається від 51,4% у 2013 році до максимальних 63,4% у 2022 році. Це свідчить про позитивну тенденцію до зниження частки зовнішнього державного боргу. Варто відмітити, що заборгованість перед нерезидентами становить більш ризикове навантаження на економіку. Хоча залучення зовнішніх боргів сприяє збільшенню сукупного попиту та обсягів виробництва, погашення цих боргів призводить до зменшення сукупного попиту, обсягів виробництва і інвестицій.

5. Значний рівень зовнішнього боргу є ризиковими для економіки України, враховуючи наступні чинники:

вповільнюють темпи економічного зростання внаслідок зросту ступеня економічної невизначеності та скорочення приватних інвестицій;

зростає вразливість економіки країни до впливу зовнішніх шоків;

з метою погашення та обслуговування накопичених боргів виникає необхідність у формуванні надлишку поточного рахунку платіжного балансу, що може спричинити скорочення інвестиційного і споживчого попиту в економіці;

вагомий розмір зовнішнього боргового навантаження відіймає в уряді можливості здійснити антициклічну фіскальну та монетарну політику, що в умовах кризи породжує економічний спад;

Під вплив певних чинників суб'єкти національної економіки можуть втратити доступ до зовнішнього фінансування, що продукуватиме кризові імпульси для економіки, а тому, існує проблема рефінансування накопиченого боргу

1. В основу ефективності боргової політики в США покладено принцип, згідно з яким залучені державою запозичення спрямовуються на досягнення двох цілей: підвищення рівня зайнятості та зростання валового внутрішнього прибутку. Головними напрямками фінансування економіки в цій країні є спрямоване фінансування розвитку малого бізнесу, який становить понад 50% ВВП і забезпечує дві третини робочих місць; спрямоване фінансування розвитку інфраструктури та інновацій, а також локалізація публічних закупівель.

2. Необхідно покращити стійкість боргової ситуації, а саме через: побудову базового сценарію передбачає використання набутого досвіду та аналіз причин минулих помилок для планування майбутніх кроків; підтримку показників боргової безпеки в припустимих межах і дотримуватися встановленої боргової політики; відслідковування та встановлення правильних процентних ставок та умов запозичення, оскільки ці фактори мають великий вплив на боргову ситуацію; при розробці основної стратегії та сценарію необхідно провести аналіз кількох груп показників, таких як ВВП, платіжний баланс, державні фінанси та показники боргової безпеки.

АНОТАЦІЯ

Бабаєва Ю. Н. «Боргова безпека України».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньою програмою професійного за спрямування «Фінанси, фінансовий менеджмент та страхування». – Одеський національний економічний університет. – Одеса, 2023.

У роботі розкрито фінансово-економічну сутність боргової безпеки держави та з'ясовано її роль в системі фінансово-економічної безпеки держави.

Проаналізовано науково-методичні підходи щодо оцінювання рівня боргової безпеки держави, стан та структуру державного боргу України й проведено оцінку боргової безпеки України.

Висвітлено зарубіжний досвід формування та організації управління борговою безпекою та запропоновано шляхи її покращення.

Ключові слова: борг, державний борг, гарантований борг, боргова безпека, зовнішній борг, внутрішній борг.

ANNOTATION

Babaeva Y. "Debt security of Ukraine".

Qualification work for obtaining a bachelor's degree in the specialty 072 "Finance, banking and insurance" under the professional educational program in the direction "Finance, financial management and insurance". – Odesa National University of Economics. - Odesa, 2023.

The work reveals the financial and economic essence of the state's debt security and clarifies its role in the state's financial and economic security system.

The scientific and methodological approaches to assessing the level of the state's debt security, the state and structure of the state debt of Ukraine were analyzed, and an assessment of the debt security of Ukraine was carried out.

The foreign experience of formation and organization of debt security management is highlighted and ways of its improvement are suggested.

Key words: debt, public debt, guaranteed debt, debt security, external debt, internal debt.